

EVELINE BLEIKER hoort in ieder geval niet bij de 'orenmafia'. Op grond van haar gegevens komt zij voorzichtig tot de slotsom dat vrouwen met een 'anti-emotionele' persoonlijkheid een licht verhoogd risico lopen op borstkanker: onder vrouwen die zeggen zich bijna nooit door hun gevoel te laten leiden, lijkt zich iets vaker borstkanker te ontwikkelen.

Bleiker heeft haar onderzoek zorgvuldig en grootschalig opgezet. Het onderzoek daarmee verschillende bezwaren die tegen eerdere studies waren ingebracht. Juist daarom is het jammer dat haar conclusie op z'n minst voorbarig is: zelfs het gevonden verband met anti-emotionaliteit kan heel goed op toeval berusten.

Borstkanker is in Nederland een van de belangrijkste vormen van kanker bij vrouwen. Ongeveer een op de tien vrouwen ontwikkelt deze vorm van kanker, en het percentage groeit. Ook neemt in westerse landen het aantal jonge vrouwen met borstkanker toe.

Het idee dat het karakter een rol speelt bij het krijgen van kanker is al oud. De oude Grieken meenden dat kanker vaker voorkwam bij 'zwartgallige' mensen en een overeenkomstig sombere levensvisie. Psychoanalytici zagen aan het begin van deze eeuw het verlies van een emotioneel belangrijke relatie als doorslaggevende factor. Sommige mensen reageren daarop met het naar binnen richten van hun psychische energie, tegen de natuurlijke afweer van hun lichaam. Vervolgens kunnen ze dan kanker ontwikkelen.

Het wetenschappelijk onderzoek naar de relatie tussen psychologische factoren en kanker staat bol van tegenstrijdigheden. Voorbeelden van factoren die nu

Eens in de vijf jaar ontstaat commotie over onderzoek waarin een verband wordt gelegd tussen emoties en de kans op kanker. In een poging aan deze discussie een eind te maken, deed Eveline Bleiker een studie naar borstkanker onder drieduizend vrouwen.

Ook haar onderzoek, waarop ze vorige week aan de VU promoveerde, toont geen verband - al zegt ze zelf van wel.

door EDITH DAS

eens wel, dan weer helemaal niet samenhangen met het krijgen van kanker zijn stress en het niet goed kunnen omgaan daarmee, angst, depressiviteit, en onvermogen om gevoelens te uiten.

Lichamelijke risicofactoren zijn minder wispelturig. Een verhoogd risico op borstkanker staat vast voor factoren als het simpelweg ouder worden, borstkanker bij moeder of zussen, hormonale factoren zoals vroeg optreden van de eerste menstruatie en laat begin van de menopauze, het niet of pas op latere leeftijd krijgen van kinderen, en overgewicht na de menopauze. Ook pilgebruik, alcohol, en voedingsfactoren worden van een klein risico verdacht. Maar al deze factoren bij elkaar verklaren nog maar heel weinig van de totale kans om borstkanker te krijgen. Het zoeken is dus naar het ontbrekende deel van de 'risicofactoren'.

Het is ook zeker niet uitgesloten dat psychologische factoren daaronder vallen. De onderzoeksresultaten mogen dan niet eensluidend zijn, maar dat is voor één deel terug te voeren op verschillen in onderzoeksmethoden. Zo zijn bij veel onderzoeken de gegevens pas verzameld bij mensen toen ze al kanker hadden. Dat kan een vertekend beeld geven, omdat

mensen die ziek zijn zich meestal anders voelen en mogelijk ook anders antwoord geven op vragen naar psychologische factoren. Beter, maar ook tijdrovender, is het om deze vragen vooraf te stellen aan een groot aantal mensen. Deze groep moet dan langé tijd worden gevolgd en later onderzocht op wie er ziek worden. Pas dan kunnen onderzoekers aan de slag om verbanden uit te rekenen.

Bij borstkanker is er nog het probleem dat een beginnende tumor soms niet ontdekt wordt. Maar deze tumoren kunnen al wel hormoonspiegels beïnvloeden, die op hun beurt weer effect kunnen hebben op de psychische gesteldheid. Ook daarmee moet de onderzoeker rekening houden.

Goed opgezet

Wat dat betreft heeft Eveline Bleiker haar studie goed uitgevoerd en een hoop werk verzet. Aan ruim dertigduizend vrouwen van 43 jaar en ouder die gevraagd waren voor deelname aan een bevolkingsonderzoek naar borstkanker in Nijmegen, stuurde ze een persoonlijkheidsvragenlijst. Een kleine tienduizend kwam daarvan ingevuld terug, nog voor

het eerste borstonderzoek. In de daarop volgende periode van zes jaar werd bij 131 vrouwen die de lijst invulden borstkanker geconstateerd. De persoonlijkheidskenmerken van deze vrouwen werden vergeleken met die van gezonde vrouwen.

Van de elf persoonlijkheidskenmerken, gemeten in een lijst met bijna honderd vragen, bleek alleen 'anti-emotionaliteit' samen te hangen met het krijgen van kanker. Vrouwen die later borstkanker kregen, beantwoordden bijvoorbeeld de kwestie: 'Ik laat me door mijn gevoel leiden' vaker met 'soms' of 'bijna nooit' dan de vrouwen die gezond bleven. Voor angst, boosheid, depressie, begrip, optimisme, sociale steun, expressie en controle van emoties, en ook rationaliteit, werd geen verschil gevonden.

Dat laatste doet vreemd aan, omdat de vragen over rationaliteit sterk leken op die over anti-emotionaliteit, maar dan met het woord 'verstand' in plaats van 'gevoel'. Terecht merkt Bleiker op dat het niet meten van verschil voor tien van de elf persoonsfactoren niet hoeft te betekenen dat er ook echt geen verschillen bestaan. Meten met een vragenlijst is een betrekkelijk ruwe methode. Het kan zijn dat de vragenlijst niet gevoelig genoeg was om verschillen te meten. Een gebrek aan relatie zegt dus eigenlijk ook niet veel. Het blijft tobben met dit soort onderzoek.

Het grootste bezwaar kleeft echter aan haar conclusie – hoe voorzichtig ook – dat 'anti-emotionaliteit' samenhangt met borstkanker. Bij dit soort onderzoek, waarbij veel verschillende factoren tegelijk worden onderzocht, is er goede kans dat door louter toeval één van die factoren een samenhang blijkt te vertonen.

Daarvoor kan een statistische correctie worden toegepast, maar Bleiker heeft dat merkwaardig genoeg niet gedaan. Als ze die correctie wel had toegepast, zou de conclusie zijn dat het gevonden zwakke verband tussen de vier vragen over anti-emotionaliteit en borstkanker op toeval berust. Het antwoord op de centrale vraag in haar onderzoek, of er een relatie is tussen persoonlijkheidskenmerken en borstkanker, zou dan niet *ja*, maar *nee* luiden.

Naast persoonlijkheidsfactoren heeft Bleiker de invloed van de al eerder genoemde lichamelijke risicofactoren onderzocht. Het hebben van een moeder of zuster met borstkanker levert een viervoudige verhoging van het risico, terwijl kinderloze vrouwen tweemaal zoveel risico lopen als vrouwen die hun eerste kind voor hun dertigste kregen.

Zorgen

Vrouwen maken zich vaak zorgen over borstkanker, meer dan over andere ziekten. Dat leidt er gemakkelijk toe dat ze, bij gebrek aan goed gedocumenteerd onderzoek, matig betrouwbare gegevens voor waar aannemen. Vermeende relaties met psychologische factoren kunnen bij gezonde vrouwen tot angst, en bij vrouwen met borstkanker tot zelfverwijt leiden. Daarom is extra voorzichtigheid geboden bij de presentatie van onderzoeksgegevens op dit gebied.

Hoewel Eveline Bleiker waarschuwt tegen het trekken van conclusies voor individuen uit verbanden die bij groepen zijn gevonden, zou het toch meer voor de hand hebben gelegen om de gevonden relatie tussen kanker en anti-emotionaliteit voorlopig maar als toevallig te be-

schouwen. En als de relatie later toch blijkt op te gaan, is daarmee nog steeds geen oorzakelijk verband aangetoond. Mensen die niet op hun gevoel afgaan, drinken misschien meer alcohol, hebben een ander voedingspatroon, of gaan mogelijk meer gebukt onder stress, allemaal mogelijke risicofactoren voor borstkanker.

Vanuit dat oogpunt bezien, is het dan ook een gemiste kans dat niet gelijktijdig de bijdrage van stress is onderzocht. Zo moeilijk was dat niet geweest. Uit ander onderzoek is gebleken dat stress een relevante factor is. Bovendien is daarvoor, anders dan bij anti-emotionaliteit, een verklaring voor. Die verklaring houdt in dat een relatie tussen psychische factoren en kanker via de invloed van stresshormonen op het immuunsysteem loopt. Het is nog wel grotendeels theorie, maar het idee is dat factoren als angst en depressie de productie van stresshormonen stimuleren. Stresshormonen verzwakken het immuunsysteem, zodat afwijkende cellen aan de verdediging van het lichaam kunnen ontsnappen en zich kanker kan ontwikkelen. Maar hoewel inmiddels vaststaat dat stress de weerstand kan verlagen, moeten er waarschijnlijk meer factoren in het spel zijn voor het tot ziekte-ontwikkeling komt. Uit dieronderzoek is inmiddels gebleken dat onder stress de groeisnelheid van een tumor toeneemt. Bij mensen is dat niet aangetoond.

In het laatste hoofdstuk van haar proefschrift stelt Eveline Bleiker dat eerder onderzoek naar psychologische factoren en borstkanker onvoldoende bewijs levert voor het bestaan van een relatie. Dat geldt, uiteindelijk, ook voor haar eigen onderzoek.